

GABRIEL FERRATER: DE LA INFLUÈNCIA PERSONAL A LA LITERÀRIA

Josep Maria Ripoll

A Jordi Larios

Són notòries la influència i la fascinació que Gabriel Ferrater va exercir tant sobre els seus alumnes com sobre aquells poetes incipients a qui orientà quant als models literaris i la manera d'entendre la poesia. Ja en el número que *Serra d'Or* va dedicar al poeta el 1972, amb motiu de la seva mort, Josep Murgades en destacava les virtuts com a professor universitari. Vet aquí dos fragments de l'article de Murgades ben indicatius sobre aquesta qüestió:

«(...) en ell hem tingut un amic, un més de nosaltres que, això no obstant, ens desbordava amb la riquesa i la sensibilitat de les seves experiències de tot tipus, i ens esperonava a sentir per ell, a més d'una sincera amistat, una mena d'admiració que en alguns moments va arribar, recordo, a voltar els llindars de la mitificació (...).

Les seves classes de crítica tenien també per a nosaltres l'atractiu d'acabar a casa seva on, junt amb el seu germà Joan, es discutia de literatura i, especialment, de poesia, totalment al marge d'excessives consideracions historicistes i, no cal dir-ho, de qualsevol valoració establerta pel temps sobre els autors i llurs creacions».¹

És a partir d'aquest contacte tan directe amb els alumnes –i d'aquesta independència de criteri del personatge– que és fàcil d'entendre la fascinació que sentiren pel mestratge directe de Ferrater. També s'entén, per les mateixes raons, la decisiva influència personal que exercí sobre determinats poetes joves del moment, considerats deixebles seus en un

¹ Josep MORGADES [sic], «El mestre» a *Serra d'Or* (Barcelona), núm. 153 (1972), p. 29.

sentit ampli. Pel que fa als models literaris i el concepte de poesia, Ferrater va influir sobretot en l'anomenat «grup de Girona» –Narcís Comadira, Salvador Oliva, Josep Maria Nadal– i en Marta Pessarrodona, però de manera més indirecta també va marcar altres autors joves que el van conèixer personalment. D'aquí prové la temptació d'assenyalar influències directes de l'obra ferrateriana en aquests poetes. No obstant això, caldria distingir, d'una banda, entre els models literaris que el poeta i mestre va recomanar als seus alumnes i seguidors i, de l'altra, les influències estrictes de la poesia ferrateriana; aquest últim és un fenomen posterior que, curiosament, afecta poetes que no van arribar a conèixer Gabriel Ferrater. Aquestes línies pretenen, entre altres coses, distingir la influència personal de l'autor de la literària, que no tenen per què coincidir. De fet, el mateix Narcís Comadira, considerat de vegades un poeta ferraterià, ja desmentia aquesta suposada filiació en un pròleg al primer llibre d'un poeta jove l'any 1974:

«De fet, el magisteri directe de Ferrater va substituir el de Valverde quan aquest va marxar als Estats Units. I dic magisteri directe perquè no crec que la poesia de Ferrater hagi influït d'una manera molt absoluta en els meus intents poètics. Però *en* Ferrater i *amb* Ferrater vaig aprendre què era un poema i fou ell qui em va proposar uns nous models».²

Curiosament, aquestes paraules presenten coincidències casuals, en cap cas volgudes, amb les del poeta i crític mallorquí Josep Albertí, membre del col·lectiu Neon de Suro i conegut pel radicalisme de les seves propostes, en un article aparegut a la revista *Reduccions* l'any 1982. Albertí hi planteja el fet que aquells poetes que van conèixer personalment Ferrater no són aquells que més el van entendre, i que l'heterodòxia ferrateriana no ha trobat continuïtat en els seus pretesos deixebles, els quals desqualifica en termes especialment durs:

² Narcís COMADIRA, «Pròleg» a: Pep VILA, *Primeres proves*, Girona, 1974, p. 8.

«He(m) vist –sovint amb repugnància- com molts homenatges a Ferrater no passaven de paròdies barroeres d’algun dels seus poemes més coneguts. He(m) comprovat que l’amor de Ferrater pels escriptors (determinats) anglosaxons només servia (en massa ocasions) per segregat llibres de versos plens de llocs comuns (...), prosaismes i tòpics, quan l’enlluernament pel consell només és això».³

Albertí reivindica Ferrater per algunes de les seves imatges més agosarades, com també per «la pèrdua de respecte al significat» (sic) i afirma que «la gosadia de Ferrater provenia de la seva capacitat de plaer i de la hipertensió des del dolor». Els exemples de versos ferraterians que Albertí posa són els següents:

Quan els cucs

faran un sopar fred amb el meu cos
trobaran un regust de tu.

(«Posseït»)

No sóc sinó la mà amb què tu palpeges.

(«Posseït»)

Una d’aquelles veus que no voldríem
sentir dins de nosaltres, va dient
que m’he gastat massa diners per ella.

(«Veus baixes»)

Un altre

dia se’t mor cregut que el seu color
no tornarà mai més, no tornarà
com la sang que es podreix.

(«El ponent excessiu»)

³ Josep ALBERTÍ, «Gabriel Ferrater en *flash-back*», *Reduccions* (Vic), núm. 15 (1982), p. 89-90.

Si ens centrem, però, en l'agosament de les imatges, Albertí igualment hauria pogut citar versos com ara aquests:

Aquest sol que menstrua no es vol pondre.
(«El ponent excessiu»)

(...) i em fa
fred de mirar-me un dia més, pinyol
tot salivat, pelat de polpa, fora nit.
(«Punta de dia»)

Amb independència del fet que algunes de les seves afirmacions siguin discutibles, Albertí està plantejant una revisió de la pretesa influència ferrateriana en uns quants poetes de la generació dels setanta marcats per un mestratge directe, fruit del contacte personal. En això coincideix en part, sense pretendre-ho, amb les afirmacions de Comadira abans citades.

La generació dels setanta

Observarem ara uns quants exemples d'aquesta falsa influència ferrateriana en alguns autors de la generació poètica dels setanta, que adopten, això sí, alguns dels models que el poeta reusenc els proposa. Citem en primer lloc un poema del mateix Comadira titulat precisament «Per en Gabriel Ferrater» i publicat per primer cop el 1972:⁴

La primavera del setanta-u
jo tinc vint-i-nou anys i ja m'espanto
que el gener dels meus trenta se m'acosta

⁴ Narcís COMADIRA, «Per en Gabriel Ferrater», *Formes de l'ombra. Poesia 1966-2002*, Barcelona, Edicions 62/Empúries, 2002, col·l·lecció "Poesia", núm. 10, p. 135.

no gens voltat de flors ni de ventet
ni de noies ni bruses ni rebeques.
Abrics gruixuts, paraigües i bufandes
en clima nòrdic me'ls faran més tristos.
Potser caldrà preparar-s'hi ara,
deixar aquest gin, tan vague, ni tan sols
una mica alcohòlic: somnis, bafs
de dolor immadur, i començar,
entre les ratlles primes dels meus versos,
a pensar en la petita poesia
de cada dia, més opaca i,
per tant, no tan enfosquidora ni
cruel com l'altra, saps, i rebuscar
algun llibrot de vell, alguna llengua
que com el català que a tu et capfica
mereixi que algú en faci la gramàtica...

És evident que el poema de Comadira recrea i homenatja «Floral» de Gabriel Ferrater, però també que marca subtils distàncies amb el seu mestre. Comprovem-ho tot comparant el poema amb aquell al qual fa referència:

La primavera del cinquanta-dos, les noies
portaven bruses blanques i rebeques
verdes, i pel carrer sentíem el fresseig
precipitat de flors i fulles on s'amaguen
els negres cuirs de l'ametller. Vaig fer
trenta anys, que també em semblen prematurs.
Però cap vent no en fa justícia. Romanen,
inconvinents i eixuts, sota cada any
que va venint per recobrir l'edat
distreta, el blanc atònit i el verd aspre,

i aquell ventet menut pels llargs carrers
de noies flors i fulles, el record
que se me'n va, de tan confús, cap al futur,
se'm fa desig, i la memòria em verdeja.

A banda dels manlleus explícits, Comadira se serveix d'un to narratiu i alguns encavalcaments abruptes que porten la marca ferrateriana. No obstant això, les distàncies amb el mestre es marquen en dos fragments: en primer lloc, aquest «gin tan vague, ni tan sols / una mica alcohòlic» que sembla posat expressament per diferenciar-lo del gin que apareix en alguns poemes de Ferrater –per exemple, a «Però non mi destar», on es diu «Serveix-te un gin. / No vulguis gel: tot fos». Més enllà de l'anècdota, assistim aquí a una diferència entre dues maneres de viure. En segon lloc, aquesta «petita poesia / de cada dia, més opaca i, / per tant, no tan enfosquidora ni / cruel com l'altra» es pot interpretar com una reivindicació de la vida quotidiana, anodina fins i tot. Si bé la quotidianitat també apareix en Ferrater –i ell la reivindica constantment de manera implícita–, ho fa amb una intensitat que la situa de vegades en els límits. Comadira adopta en canvi un to volgutament casolà, de malenconia amable.

Per la seva banda, Salvador Oliva, amant com Comadira de la poesia anglosaxona i de Carner, suposa un clar exemple d'assumpció d'alguns dels models ferraterians, però no de la poètica de qui fou el seu mestre i amic. El següent exemple ens pot ajudar a veure-ho:⁵

SÚPLICA

Tanqueu amb clau les portes de la cambra
on el seu cos se m'apareix sovint;
prohibiu-me les places i els carrers,
els temples seus, on els seus ulls mostraven
poders inexplicables per complaure;
permeteu que s'inundin de silenci

⁵ Salvador OLIVA, *Terres perdudes*, Barcelona, Quaderns Crema, segona edició, 1981, col·lecció "Poesia dels Quaderns Crema", núm. 40, p. 18.

els anys passats, que es colguin els dolors
que els llavis m'aviven; devasteu
amb el vostre somriure aquell somriure
que encara senyoreja les presons
del meu desig; porteu totes les armes,
feu-me breu el combat, que sigui fàcil
recomençar, perquè ja res no pot
tornar-me ni les ombres dels seus passos;
esborreu-me el record, feu-me invisibles
tots els paisatges vells de la memòria;
que no em pugui enganyar, que no se'm facin
els ulls cap més il·lusió, que caigui
tot en l'oblit, que no res conegut
—ni un bes, ni un sospir, ni una abraçada—
pugui inundar de pena un sol instant.

A primer cop d'ull, podria semblar que el poema participa d'una certa filiació ferrateriana: una vegada més, el to narratiu o algun encavalcament abrupte apunten en aquesta direcció. Tanmateix, la font del poema és prou clara si llegim el següent poema de W. H. Auden, que citem a continuació en anglès i en la traducció que en va fer, precisament, el mateix Salvador Oliva:⁶

STOP ALL THE CLOCKS

Stop all the clocks, cut off the telephone,
prevent the dog from barking with a juicy bone,
silence the pianos and with muffled drum
bring out the coffin, let the mourners come.

⁶ W. H. AUDEN, *Vint-i-set poemes*, Barcelona, Quaderns Crema, 1995, col·lecció "Poesia dels Quaderns Crema", núm. 37, p. 19-20.

Let aeroplanes circle moaning overhead
scribbling on the sky the message He Is Dead,
put crepe bows round the white necks of the public doves,
let the traffic policemen wear black cotton gloves.

He was my North, my South, my East and West,
my working week and my Sunday rest,
my noon, my midnight, my talk, my song;
I thought that love would last for ever: I was wrong.

The stars are not wanted now: put out every one;
pack up the moon and dismantle the sun;
pour away the ocean and sweep up the wood;
for nothing now can ever come to any good.

(«Pareu tots els rellotges, desconnecteu tots els telèfons, / doneu al gos, perquè no bordi, l'os més suculent, / silenciueu els pianos, i amb timbals amortits / emporteu-vos el fèretre, i que entrin els amics. // Que els avions gemeguïn fent cercles dalt del cel / escrivint-hi el missatge: el meu amic ha mort; / poseu senyals de dol al coll blanc dels coloms, / i que els guardes es posin els guants negres de cotó. // Per mi, ell era el nord, el sud, l'est i l'oest, / el treball setmanal i el descans de diumenge, / migdia i mitjanit, paraules i cançons. / Jo em creia que l'amor podia durar sempre: anava errat. // No vull estrelles ara, feu-me negra la nit, / enretireu la lluna, desarboreu el sol, / buideu el mar, desforesteu els boscos, / perquè ja res pot dur-me res de bo»).

Observem com el poema d'Oliva manté la mateixa estructura de construccions en segona persona del plural del mode imperatiu, aplicades a un motiu elegíac –en el cas d'Oliva, la fi d'una història d'amor. Aquest seria, doncs, un exemple d'influència ferrateriana si de cas indirecta, a través del model d'un autor que possiblement Ferrater va fer descobrir als seus deixebles i seguidors. És en el mateix sentit que hem d'interpretar la

següent al lusió, per part també de Salvador Oliva, al poema «Dover beach» de Matthew Arnold, que Ferrater traduïa i explicava a les seves classes:⁷

Eixuga el plor que ja som a la platja;
si ella no torna, direm: tant se val!
Contemplarem des de Dover el Canal
i Arnold ens donarà conhort i estatge.

Per la seva banda, Marta Pessarrodona també inclou una al lusió al poema d'Arnold tot invocant Ferrater de manera indirecta:⁸

He viscut moltes hores de fred
odiant, vehement, Matthew Arnold.
(No vaig veure ni les roques
i la llum nòrdica era massa clara.)

La mateixa Pessarrodona evoca Ferrater, també de manera indirecta, en un poema titulat com un dels més coneguts del poeta de Reus. Observem, però, com, una vegada més, s'hi adopten unes fonts comunes a les de Ferrater –en aquest cas, la poesia anglosaxona– però no la peculiar manera d'escriure de l'autor evocat:⁹

IN MEMORIAM

No s'arnen els vestits;
s'esfilagarsa, però, el dolor
i un buit afrós troba el seu lloc depredador
quan, a la fi, s'acaba.

⁷ Salvador OLIVA, «Ària», *Marees del desig*, Barcelona, 1975, citat a Vicenç ALTAIÓ i Josep M. SALA-VALLDAURA, *Les darreres tendències de la poesia catalana (1968-1979)*, Barcelona, Laia, 1980, col·lecció “Les eines” núm. 57, p. 53.

⁸ Marta PESSARRODONA, «La crueltat dels mesos», *Vida privada*, Barcelona, Lumen, 1972, citat a Vicenç ALTAIÓ i Josep M. SALA-VALLDAURA, *Les darreres tendències...*, p. 53.

⁹ Marta PESSARRODONA, *Poemes 1969-2007: antologia*, Barcelona, Meteora, 2007, p. 45.

El poeta viu en qui l'admira,
quan l'home ja l'han fet servir
tots i, com és sabut, només
pols, memòries tènues, dolors
silents, en resten.

Penso en el que digué el vell Aubrey
—pobre i polsós en unes golfes de Bloomsbury—:
“quan un home de saber mor,
quantes coses ens són robades”.
I Aubrey parlava de Shakespeare.

Els llibres d'història són un vici
que totes les policies accepten.
I viure és una manera de combatre
les armes, les recances a la matinada.
La veritat, però, és una altra.

El to de malenconia elegíaca del poema no és el propi de Ferrater, que acostuma a portar l'elegia a uns extrems ja crepusculars, amb tocs de nihilisme i de violència expressiva del tot absents en el lirisme serè de Pessarrodona. Una altra mostra, força explícita, de l'admiració per Ferrater és el fet que alguns autors en citin determinats versos, imatges o recursos, de manera conscient en la majoria dels casos però potser inconscient en d'altres. Jaume Vallcorba Plana en dóna un exemple interessant en utilitzar un sobtat «prou» com a oració aïllada per separar dues parts d'un poema, exactament com Ferrater havia fet a «In memoriam»:¹⁰

¹⁰ Jaume VALLCORBAPLANA, «The drunkard's song», *Postals*, Barcelona, Edicions 62, 1981, col·lecció “Els llibres de l'Escorpí. Poesia”, núm. 65, p. 25.

(...) Fred i cald fan igual
el meu present. Beure la neu m'és més
plaent que un boc de sol. Prou. No s'enyora
l'endeutat qui, sobtat, sense diners, (...)

Ferrater, per la seva banda, havia escrit:

(...) i ve que adoptem
aquest plural, no sé si de modèstia,
que renuncia al singular, se'n deixa,
però agraint-lo i premiant-lo. Prou.
Acabades les vacances, sí,
vaig veure que al meu món (...)

En altres casos, la citació pot ser més indirecta però també més fàcil de reconèixer; sobretot si es refereix a un poema com «Cambra de la tardor», avui dia el més conegut de Ferrater. Observem el següent poema de Pere Fons, que en suposa una recreació lliure:¹¹

Ara l'amor s'estimba per la cambra:
parlem. Besos i mots són l'entrellat
del nostre somni d'acte en quatre murs.
Les dues, la sirena lluny, els cossos.
L'habitació, tu i jo i els minuts
per sempre. El teu alè que triga massa
i no res més a l'univers que ens mogui.
Paletes bruts a fora fumen rösslis.
Aquest perfil del món a les parets,
la vida que gravita al llit i als membres,
l'oasi lent que ens sedueix i el temps.
Container ple –nosaltres i els segons-
Qualsevol ens durà al balç de la runa.

¹¹ Pere FONTS, «Ara l'amor s'estimba per la cambra...», *Aquesta música porosa*, Barcelona, Edicions 62, 1977, citat a Vicenç ALTAIÓ i Josep M. SALA-VALLDAURA, *Les darreres tendències...*, p. 121.

La relació amorosa en una habitació –designada com a «cambra», un dels pocs cultismes que utilitzà Ferrater– i, sobretot, l'al·lusió als paletes del poema ferraterià –«Aquelles veus d'obriers, què són? Paletes:/ manca una casa a la mançana»– suposen referències prou clares per a qualsevol lector mínimament familiaritzat amb el poeta de Reus. A banda d'això, el decasíl·lab blanc i el to quotidià i intimista reforcen els vincles amb l'obra ferrateriana. Observem, però, com els homenatges o recreacions no suposen, com a mínim en el cas de la generació dels setanta, ni una plena assumpció ni una mimesi de la poètica ferrateriana: o bé al·ludeixen en alguna ocasió a determinats poemes concrets o, tal com hem assenyalat abans, parteixen d'uns models que el mateix poeta en persona va fer descobrir a alguns autors joves del moment. És interessant veure un cas en què la mimesi conscient que implica l'homenatge serveix, paradoxalment, per marcar distàncies amb el model, més explícites encara que en el poema abans reproduït de Narcís Comadira. Es tracta d'«Antielegia inacabada», de Miquel DescLOT, extens poema en decasíl·labs blancs a la manera d'«In memoriam» o, sobretot, de «Poema inacabat» –al qual al·ludeix ja des del títol–, en què l'autor, certament no gens ferraterià, parla de la seva relació amb Ferrater i, alhora, es manifesta lluny de la seva poètica, tal com indica en el fragment següent:¹²

Perquè, en tu, el que vaig veure-hi era un home,
aquesta breu raresa del paisatge,
i és d'aquell home que ara parlo amb tu
en aquest escamot de pobres versos
que he reunit una mica com podia,
persuadit que la imitació
no era pas l'objectiu, sinó el portal
que em dugués a pujar els graons de mi.
Si el plagi és, com tu vas ensenyar-nos,
un adob tan fecund i generós

¹² Miquel DESCLOT, «Antielegia inacabada», *Juvenilia*, Barcelona, Llibres del Mall, 1983. Text facilitat per l'autor.

per a terres gastades o immadures,
he volgut fer-me creure que també
em faria llevar collita a mi:
sóc conscient que paro, Gabriel,
molt lluny de tu, t'ho miris des d'on vulguis,
i doncs que plagiant-te no et copio,
ans potser te m'acosto per osmosi
—i apropiat-te'm, avui que ja no hi ets,
era l'única cosa que volia
en començar d'escriure aquesta lletra.

Remarquem la diferència que Desclot estableix aquí entre plagi i còpia: si el plagi és conscient, tal com passa en aquest poema, la còpia és en canvi sovint inconscient i delata, doncs, una influència patent. En relació a Ferrater, els poetes de la generació dels setanta es decanten pel plagi, com a picada d'ullet al lector, en forma d'homenatge conscient, o bé per l'assumpció d'aquelles fonts que Ferrater els havia fet conèixer i que havien estat tan importants en la seva formació com a lectors de poesia. Curiosament, però, la influència directa de l'obra ferrateriana només es manifestarà en alguns autors molt concrets de la generació següent.

Els anys vuitanta i noranta

És, en efecte, a mitjan anys vuitanta quan apareixen, com a mínim, tres poetes directament influïts per Gabriel Ferrater, que no tan sols li dediquen homenatges prou explícits sinó que també agafen del poeta reusenc alguns dels elements que li són més característics i que no es trobaven presents en els autors de la dècada anterior: per exemple, les sinestèsies agosarades o l'ús d'imatges relacionades amb la naturalesa amb un sentit elegíac —a l'entorn o bé d'algun amor perdut o bé del pas del temps—, a banda dels encavalcaments abruptes o l'estructura narrativa només aparentment prosaica. El primer exemple és el de Jordi Larios amb el seu primer llibre, *Home sol*, que conté un pròleg de

Salvador Oliva i va ser editat per Quaderns Crema –no per casualitat l'editorial de Jaume Vallcorba, on ja havien publicat Comadira i el mateix Oliva. De fet, en el llibre hi ha un poema que evoca explícitament Ferrater, mentre alguns altres homenatgen Carner. Aquest és el poema en qüestió:¹³

RENÚNCIA

Un altre dia exagerat. Un altre
dia se't mor cregut que el seu color
no tornarà mai més...

Gabriel Ferrater

Un altre dia es mor, ingrati i rosa,
darrera el mar que ens mulla i a l'extrem
encara tebi dels turons color
de terra fosca i de taronja. Cull
el tel més fi d'aroma que rellisca
roques avall, l'última llum concreta
d'un altre dia confiat. Després,
que l'aigua bruta de l'oblit cobreixi
tots els racons d'avui, fins els més íntims.

Evidentment, el poema fa referència a «El ponent excessiu»:

Aquest sol que menstrua no es vol pondre.
Mira la folla roja com rebutja
el llençol de muntanya que l'acotxa.
Un altre dia exagerat. Un altre
dia se't mor cregut que el seu color
no tornarà mai més, no tornarà

¹³ Jordi LARIOS, «Renúncia», *Home sol*, Barcelona, Quaderns Crema, 1984, col·lecció "Poesia dels Quaderns Crema", núm. 15, p. 71.

com la sang que es podreix. Eixuga llum,
llença cotons de núvols, renta't, gira't,
beu el més límpid gin de lluna i mar.

Si els comparem tots dos, podrem observar com, una vegada més, les imatges de Ferrater contenen més violència i porten més enllà les sinestèsies («Eixuga llum», «beu el més límpid gin de lluna i mar»). Malgrat tot, el de Larios parteix d'un esperit absolutament ferraterià: des de la sinestèsia en relació amb la naturalesa present a «Cull / el tel més fi d'aroma que rellisca/ roques avall» fins als colors crepusculars – presents a «El ponent excessiu» però també en altres poemes– o el caire elegíac dels últims versos. Fins i tot algunes estructures sintàctiques evocuen Ferrater: des «que l'aigua bruta de l'oblit cobreixi» fins a l'últim vers, amb ressons dels versos finals d'«Amistat del braç»:

i el súbit trenc
d'una corda de cello, la més baixa.

Ara bé: si es pot veure el cas concret de «Renúncia» com un homenatge explícit, algun altre poema resulta també clarament ferraterià sense que contingui cap al·lusió a *Les dones i els dies*. Vegem-ne una mostra en aquest fragment del titulat «Mirall»:¹⁴

S'han endut
matins fulgents, captards cremosos, nits
de cauta lluna, de miralls i d'ombra
que ho inunda tot: els cossos nus, aquell
instant de fred i un vent felí de besos.

A banda de qüestions formals, com l'ús del decasíl·lab blanc o dels encavalcaments abruptes, observem també en aquests versos una sinestèsia agosarada referida a una naturalesa crepuscular («captards cremosos»), així com el to elegíac en al·lusió a una

¹⁴ Jordi LARIOS, *Home sol*, p. 57.

experiència amorosa de joventut. Tot plegat, doncs, molt més ferraterià que no pas l'obra dels deixebles de Ferrater de la generació dels setanta. No és aquest, però, l'únic llibre aparegut als vuitanta que remet clarament al poeta reusenc. El 1985, només un any després d'*Home sol*, apareix, també a Quaderns Crema, un altre primer llibre de característiques similars. Es tracta de *Felí encès*, de Jordi Cornudella, que conté un primer poema, «Tren de la rodalia», extens, narratiu i en decasíl·labs blancs, a la manera d'«In memoriam» o del «Poema inacabat», amb els versos següents:¹⁵

No sé si és important, i tanmateix
voldria dir-ho tot, dir el ponent
avui que torno a veure'l (Barcelona
només té fosca i llum, i entreclarors
de boira als intervals; el sol, retret,
hi juga a fer l'ullet amb un sarcasme
que em sembla, de vegades, dolorós).
Un ponent que sorpren des de la porta
esventada: potser un que compartia
l'excés de la calor ens ha mig baixat
la finestra. I el vidre és un mirall:
el cel d'aire color de gos com fuig
se m'hi projecta, em torna caçador
de lentituds. Ahir a la nit, recordo
que ho dèiem amb en Jaume: l'amistat
¿per què ens ha de servir? Avui veig clar
com m'ha ajudat a retrobar actituds
i coses, que vol dir sobreposar-les
als mots i a l'encanteri del silenci.
Dit així pot semblar massa senzill,
però no es tracta de buscar un gran tema

¹⁵ Jordi CORNUDELLA, *Felí encès*, Barcelona, Quaderns Crema, 1985, col·lecció "Poesia dels Quaderns Crema", núm. 17, p. 15.

per literar o filosofar (copio
sense vergonya): jo només voldria
dir el que m'acut (el plagi em fa la cara
que aquí ha estat més subtil).

El fragment conté uns quants trets inequívocament ferraterians: l'aparent prosaisme, el caire narratiu, alguns encavalcaments abruptes («des de la porta/ esventada», «caçador/ de lentituds») o el decasíl·lab blanc. Però també, de manera encara més significativa, les referències al ponent i la seva interrelació amb el jo poètic («el cel d'aire color de gos com fuig / se m'hi projecta, em torna caçador/ de lentituds»). A més, hi ha dues referències directes a sengles poemes de Ferrater: la primera, seguida d'un significatiu «copio / sense vergonya» al·ludeix a «In memoriam»:

(...) la por
no em sembla pas que sigui cap gran tema
per literar o filosofar.

La segona, presentada com a més subtil, pot ser una referència als versos finals de “A l'inrevés”, ja insinuada abans en el vers «voldria dir-ho tot»:

Diré el que em fuig. No diré res de mi.

Com també passava en el cas d'*Home sol*, de Jordi Larios, alguns poemes de *Feli encès* duen la petja de Ferrater sense que hi continguin cap al·lusió. Observem la sisena part de «Suite abandonada»:¹⁶

Pots dir-me tu, retreta
encara, que no és difícil que tornem
amics. Recordaré llavors

¹⁶ Jordi CORNUDELLA, *Feli encès*, p. 31.

una porta d'acer que se't tancava
als ulls, amfitrions d'un fum
que finalment hauré d'entendre:
boira, fiblons de gel eteris.
Ni brases ni carbons,
ni tan sols comiat.

En aquest cas, els elements naturals li serveixen a l'autor com a metàfora d'una relació amorosa acabada, amb un cert regust elegíac, tal com passa sovint a *Les dones i els dies*. La combinació entre un llenguatge i un to planers, d'una banda, i una sèrie d'allusions metafòriques i el·líptiques de l'altra, és també prou característica de Gabriel Ferrater, a banda dels encavalcaments entre el primer, el segon i el tercer vers. Cal assenyalar, d'altra banda, una coincidència significativa entre Jordi Larios i Jordi Cornudella: ambdós autors ho són només de dos llibres de poesia, el segon dels quals –*El cop de la dextra* i *El germà de Catul i més coses*, respectivament– ja no segueixen de manera tan directa el model ferraterià.

Un poeta que, en canvi, va seguint aquest model tot al llarg de la seva trajectòria poètica, ja en les dues dècades posteriors, és Pep Rosanes-Creus, sobre qui Antoni Pladevall i Arumí ja deixà escrites les següents paraules a l'entorn del seu primer llibre:

«I, en el seu tractament particular, sembla força evident que *La venjança de l'eunuc* ensenya de seguida un deute important amb *Les dones i els dies*, de Gabriel Ferrater. Rosanes-Creus comparteix amb el poeta de Reus el to distant i contingut inherent a una anàlisi objectiva de la passió; un discurs de base narrativa amb alta participació de l'anècdota quotidiana que sol conduir cap a una reflexió moral; el predomini del vers decasíl·lab; la recurrència a formes verbals imperatives, al datiu ètico-possessiu i a la tècnica de la simultaneïtat discursiva; i encara, excepció feta del primer i de l'últim, l'ordenació alfabètica pel títol dels poemes».¹⁷

¹⁷ Antoni PLADEVALL I ARUMÍ, ressenya a *Els Marges* (Barcelona), núm. 48 (1993), p. 126-127.

En llibres successius, Rosanes-Creus confirmarà aquesta adscripció: així, ja en l'inici del primer poema de *L'eunuc i l'ombra de l'alzina* –un altre llibre significativament editat per Quaderns Crema–, hi llegim el següent:

M'arriba (i és cert, i és cert) prematur
(m'ha semblat) el moment que diu que em creixen
vint-i-cinc anys.¹⁸

Ens trobem amb una nova referència a «Floral»:

(...) Vaig fer
trenta anys, que també em semblen prematurs.

D'altra banda, el poema «Helena Valentí», del mateix llibre, se centra en una de les grans amigues de Ferrater –que va dedicar-li el poema «Helena»– i probablement al·ludeix al poeta:

Seu a la barra del bar i el mirall,
des del fons, li torna un rostre que el cansa,
quan alça els ulls que retenen la veu
que està llegint, de la noia traïda
pel brut excés de trenta anys.¹⁹

Però el poema on sens dubte Rosanes-Creus mostra una admiració més explícita per Ferrater és el titulat «Quaranta», del llibre *Voltor*. Cadascuna de les seves quatre estrofes parteix de sengles versos d'«Aniversari», a partir del fet que ambdós poemes al·ludeixen al quarantè aniversari dels autors. Curiosament, però, allà on el poema de Ferrater és, com de

¹⁸ Pep ROSANES-CREUS, “Biografia”, *El gos i l'ombra de l'alzina*, Barcelona, Quaderns Crema, col·lecció “Poesia dels Quaderns Crema”, 1995.

¹⁹ Pep ROSANES-CREUS, *El gos i l'ombra de l'alzina*, p. 44.

costum, metafòric i el·líptic, el de Rosanes-Creus és molt més explícit, i no s'hi està d'incloure una referència comparativa al seu model:

No faré el poema millor
perquè ja l'ha fet un poeta
compacte, concís, contundent,
amb serenitat d'elegia,
amb bellesa de cicatriu.²⁰

Rosanes-Creus resumeix així prou bé dues de les característiques ferraterianes que han deixat més rastre, més que no pas en els deixebles directes de l'autor i mestre els anys setanta, en aquells poetes posteriors que ja no el van arribar a conèixer: la serenitat de l'elegia –que, malgrat tot, també es pot rastrejar en Comadira o Pessarrodona, i que en Ferrater no sempre és tan serena com pot semblar- i, sobretot, aquesta paradoxal «bellesa de cicatriu» que conforma molts dels moments més intensos de *Les dones i els dies*.

Finalment, cal considerar un cas una mica a part dels citats fins ara, perquè la influència de Ferrater no hi és tan directa, però sí patent, precisament, en aquesta bellesa paradoxal que passa per una intensitat expressiva que no exclou una certa violència, o fins i tot una dosi ocasional de crueltat. Es tracta d'Antoni Puigverd, un autor que irromp l'any 1990 amb el recull *Vista cansada*, sorprenent per una singular combinació de *spleen* baudelериà, ironia carneriana i duresa ferrateriana. Versos com ara «els greixos de l'ànima», «el pus del mapamundi», «el sucre que vam prendre de petits, / aquell xiclet que ens enganxa les vides» o «em rentaré les crostes dels records» remetent al poeta de Reus per aquesta força metafòrica recolzada sovint en imatges desagradables. Així mateix, per alguna sinestèsia referida a la naturalesa d'inequívocues ressonàncies sexuals:

²⁰ Pep ROSANES-CREUS, «Quarantà», *Voltor*, Barcelona, Proa, 2000, col·lecció “Els llibres de l'Óssa Menor”, núm. 204, p. 21. Agraïxo a Víctor Sunyol la referència.

Ara faria un salt, si m'atrevis,
no pas per esbandir cap pensament
sinó per abraçar la carn de l'aigua,
besar-li l'entrecoix humit, sentir-li
el sexe i perdre'm com una ombra molla.²¹

El cansament vital, provinent en part de l'*spleen* baudelerià però també present en Ferrater, és un altre dels trets definitoris de la poesia de Puigverd:

Que el cel
i el sol contemplin la mudança: sóc
només un cos que es gasta. N'hi ha prou.²²

Altres imatges més o menys ferraterianes de Puigverd podrien ser «Sagna decapitat el sol al fons»²³ o «la carn de préssec d'una llum de tarda»,²⁴ que sembla provenir directament de la sinestèsia més cèlebre de Ferrater, a «Cambra de la tardor»:

Sense enyor
se'ns va morint la llum, que era color
de mel, i ara és color d'olor de poma.

No està de més remarcar que, fins i tot en la seva producció narrativa, Antoni Puigverd deixa anar de tant en tant algunes imatges d'inequívoc regust ferraterià: així, a la novel·la *Paper de vidre*, del 1993, hi llegim frases com ara «De fora arriba una calor de préssec».²⁵ Si ens centrem, però, en la seva obra poètica, es podria afirmar que és més directa i menys

²¹ Antoni PUIGVERD, «Aigua», *Vista cansada*, Barcelona, Columna, 1990, p. 40.

²² Antoni PUIGVERD, «Footing», *Curset de natació*, Barcelona, Proa, 1992, col·l. "Els Llibres de l'Óssa Menor", núm. 162, p. 8.

²³ Antoni PUIGVERD, «Excavació», *Curset de natació*, p. 10.

²⁴ Antoni PUIGVERD, «Guerra del Golf», *Curset de natació*, p. 33.

²⁵ Antoni PUIGVERD, *Paper de vidre*, Barcelona, Quaderns Crema, 1993, p. 54.

el líptica que la de Ferrater –tot i que tan o més metafòrica– i que n’hereta el gust per les sinestèsies i metàfores violentes, en algun cas concret carregades de connotacions sexuals:²⁶

perfora l’himen d’una vall bucòlica,
afaita el pubis dels boscos.

Val a dir que, després de quatre llibres de poemes, dues novel·les i un recull de contes, Antoni Puigverd s’ha dedicat en exclusiva als articles periodístics. Com li ha passat a Cornudella, Puigverd ha abandonat la poesia –el cas de Larios és diferent: ha publicat dos llibres de poemes en un interval d’una vintena d’anys; pel que fa a Rosanes-Creus, ha anat publicant de manera regular. Com a conclusió provisional, es podria aventurar que la influència ferrateriana en els poetes que es donen a conèixer els anys vuitanta i noranta és, en general, tan intensa com efímera, si tenim en compte que els segons llibres tant de Cornudella com de Larios ja s’aventuren per uns viaranys no radicalment però sí considerablement diferents.

Consideracions finals

La influència de Gabriel Ferrater és, en termes generals, en el tombant i l’inici del nou segle, més indirecta que no pas en els casos que hem considerat. És curiós de constatar, per exemple, com Sebastià Alzamora assenyala Ferrater com un dels poetes que l’han marcat, en el context d’un extens llistat que va d’Homer i el Dant a Eliot i Mallarmé, o de Blai Bonet a Gimferrer.²⁷ D’altra banda, l’any 2001 Manuel Guerrero citava en el text introductori a l’antologia *Sense contemplacions. Nou poetes per al nou segle* –que reuneix poetes tan diversos com, per exemple, Enric Casasses, Arnau Pons o Víctor Sunyol– un fragment del text autobiogràfic inclòs al final de *Da nuce pueris*: en concret, el que al·ludeix a «la

²⁶ Antoni PUIGVERD, «La terra salvada», *Curset de natació*, p. 34.

²⁷ Sebastià ALZAMORA, «Abans de tot, l’autor voldria declarar», *Apoteosi del cercle*, Barcelona, Edicions 62/Empúries, 1997, col·lecció “Poesia”, núm. 3, p. 8.

distància que hi ha entre el sentiment que la poesia exposa i el que en podríem dir el centre de la meua imaginació». Guerrero en conclou el següent:

«Ben segur que els poetes presents en aquesta antologia subscriuriuen aquest text de Ferrater. La distància necessària de l'autor respecte al tema sobre el qual escriu i la negativa expressa a qualsevol mena de sentimentalisme és una herència fèrtil de la lectura de Ferrater (...). El distanciament, el rigor, la duresa, la lucidesa, la ironia, la revolta poètica del millor Ferrater, tal vegada es troba més present en la poesia de Jordi Cornudella, autor d'*El germà de Catul*, o en els poemes d'*El test de Rorschach* de Xavier Lloveras, que no pas en la d'alguns membres de la generació dels setanta, que tingueren l'autor de *Les dones i els dies* com a mestre».²⁸

Vet aquí com retornem a l'inici: al pròleg en què Comadira negava que la seva poesia acusés la influència de Ferrater i a l'article en què Josep Albertí discutia que els poetes més vinculats personalment al poeta reusenc fossin els qui millor varen entendre la seva obra. Als anys setanta, la marca de Ferrater passa pel mestratge directe pel que fa a un determinat concepte de poesia i al descobriment d'uns autors que s'hi adscriuen –anglosaxons sobretot, sense oblidar-ne d'altres com Carner. Als vuitanta i noranta apareixen determinats autors directament influïts per la poesia ferrateriana, tot i que el fenomen és propi, sobretot, de l'inici de les seves trajectòries. Iniciats els noranta i en començar el nou segle, la influència ferrateriana deixa, en general, de ser tan directa però es manifesta en alguns aspectes que van des del distanciament poètic fins a l'agosament o una certa «revolta poètica». Caldria, és clar, considerar encara altres autors: per començar, tots aquells que pertanyen de la denominada «poesia de l'experiència», com Joan Margarit o Pere Rovira, que comencen la seva obra a mitjans o a finals dels setanta –o com també, per exemple, Francesc Parcerisas, sobretot a partir de *L'edat d'or*, del 83, que se situa, però, més a prop de l'elegia de regust cavafià. Val a dir, de tota manera, que aquests autors són més explícits i, doncs, menys el líptics que Ferrater, i que, per bé que sovint adoptin una poètica de la

²⁸ Manuel GUERRERO, «Pròleg» a *Sense contemplacions. Nou poetes per al nou segle*, Barcelona, Empúries, 2001, col·lecció "Biblioteca universal", núm. 153, p. 33.

quotidianitat en to elegíac –o, de vegades, dramàtic–, no parteixen de la duresa ni del nihilisme del poeta.

A manera de conclusions, podríem assenyalar, en primer lloc, la diferència entre una influència personal directa i una altra de literària; la constatació, en segon lloc, que ben pocs autors segueixen Ferrater en allò que la seva poesia té de més personal, és a dir, aquesta barreja de distanciament, duresa, rigor, lucidesa, ironia i revolta poètica a què al·ludia Manuel Guerrero, sobretot pel que fa a l'ús de sinestèsies agosarades de regust nihilista; i, finalment, que la influència ferrateriana es deixa sentir a partir d'una certa distància temporal, d'una manera ben explícita en alguns poetes dels anys vuitanta i noranta, i de manera més difosa i indirecta poc després. És evident, doncs, que el carisma personal primer i poètic després de Gabriel Ferrater han marcat un segment important de la poesia catalana de les tres últimes dècades; però que, al mateix temps, allò que té la seva obra de més personal, malgrat que alguns poetes s'hi hagin acostat, continua essent també, en bona mesura, intransferible.

Aquest text va ser escrit amb motiu d'un cicle de conferències sobre Gabriel Ferrater a la Queen Mary University de Londres el juliol del 2009

Els articles d'aquests *Studia digitalia in memoriam Gabriel Ferrater*,
número 0 de la revista *Veus baixes*, publicats al maig de 2012,
amb ISSN 2254-5336,
es publiquen amb llicència Creative Commons:
se n'autoritza la reproducció sempre que se'n citi l'autor,
que sigui sense propòsits comercials
i que no se'n facin elaboracions derivades.

